

Գ.Ս.ԶԱՏԻՆՅԱՆ

Յ.Լ.ՊԱՊՈՅԱՆ

**ՄԱՔՍԱՅԻՆ ԳՈՐԾԱՌՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՄԸ**

(դասախոսության տեքստ)

Երևան
Հեղինակային հրատարակություն
2008

Բ ո վ ա ն դ ա կ ո յ ու ն

Մաքսային գործառնությունների կազմակերպումը

- 1.1. «Մաքսատուն» հասկացությունը և դրա գործառնությունները
- 1.2. Մաքսային աշխատանքների կազմակերպումը
- 1.3. Մաքսային ծևակերպման և բեռների հսկողության կարգը
- 1.4. Մաքսային ռեժիմներ

ՀՏԴ 339
ԳՄԴ 65.9
Չ 272

Հրատարակության է երաշխավորել
ՀՊՏՀ կոմերցիայի ամբիոնը

Գրախոսներ՝ տ.գ.թ., դոցենտ Վ.Ե.Գրիգորյան
տ.գ.թ., դոցենտ Ռ.Ա.Ալոյան

Մասն. խմբագիր՝ տ.գ.թ., դոցենտ Մ.Զ.Հակոբյան

Չ 272

Զատինյան Գ. Ս., Պապոյան Հ. Լ.
Մաքսային գործառնությունների կազմակերպումը:
Դասախոսության տեքստ.- Եր.: Հեղինակային
հրատարակություն, 2008.- 35 էջ:

ԳՄԴ 65.5

**Չատինյան Գագիկ Սիրեկանի
Պապոյան Հարություն Լևոնի**

**Մաքսային գործառնությունների կազմակերպումը
(դասախոսության տեքստ)**

**Պատվեր՝ 261: Չափս՝ 60x84¹/₁₆:
1.9 հեղ. մամուլ, 2 հրատ. մամուլ,
2,25 տպ. մամուլ, 2,092 տպ. պայմ. մամուլ:
Տպաքանակ՝ 100:**

Հեղինակային հրատարակություն

Տպագրված է «Տնտեսագետ» հրատարակչության տպագրական

արտադրամասում

Երևան 25, Նալբանդյան, 128

Մաքսային գործառնությունների կազմակերպումը

1.1. «Մաքսատուն» հասկացությունը և դրա գործառնությունները

Մաքսատունը պետական մարմին է, որն ապահովում է պետության սահմանով բեռների, ուղեբեռների, ծանրոցների և փոստային առաքումների փոխադրումն ու մաքսատուրքերի գանձումը: Ժամանակակից մաքսատներն ու մաքսակետերը տեղադրվում են սահմանամերձ գոտիներում՝ օդանավակայաններում, նավահանգիստներում, երկաթուղային կայարաններում, ավտոմայրուղիների հանգուցակետերում և պետության խոշոր քաղաքներում: ՀՀ-ում գործում են՝ մաքսատները և 10 մաքսակետեր:

Աշխարհագրական տեղաբաշխվածությունից կախված՝ կարող են լինել սահմանապահ և ներքին մաքսատներ:

Սահմանապահ մաքսատունը, որպես կանոն, հսկողություն է իրականացնում մաքսային ծառայության գործունեության վրա՝ հայտարարությունների ճիշտ լրացման և ապրանքների փոխադրման համար անհրաժեշտ փաստաթղթերի առկայությամբ: Նշված մաքսատները ստեղծվում են երկրի պետական սահմանի երկարությամբ: Միաժամանակ մաքսային կետեր կարող են ստեղծվել նաև երկրի խոշոր արդյունաբերական ձեռնարկություններում:

Ներքին մաքսատներն իրականացնում են մաքսային հսկողության աշխատանքների հիմնական ծավալը՝ զննում, մաքսային հայտարարության ստուգում, ապրանքաուղեկցող, վճարման և այլ փաստաթղթերի ստուգում:

Մաքսային գործառնությունից կախված՝ մաքսատները դասակարգվում են՝ ցամաքային, ծովային, գետային և օդային:

Մաքսատները վերահսկում են մաքսային օրենքների և կանոնների կատարումը, հաշվառում են ներմուծվող և արտահանվող ապրանքները, բեռներն ընդունում են ի պահ և հսկողություն սահմանում դրանց վրա, ստուգում են դրանց պարունակությունը, գանձում մաքսային տուրքեր, մուծումներ, տուգանքներ, ինչպես պաշարում մաքսային կանոնների խախտումների ու մաքսանենգության դեմ: Բացի այդ, հսկողություն են սահմանում նաև մաքսային ձևակերպման համար անհրաժեշտ փաստաթղթերի առկայության վրա: Դրանց են վերաբերում՝ մաքսային հայտարարությունը /որո-

շակի տեղեկություններ բեռների մասին/, ապրանքների և բեռների հաշիվները, տեղեկությունները ապրանքի ծագման և որակի մասին, լիցենզիան արտահանման կամ ներմուծման համար, սանիտարական և անասնաբուժական վկայականները: Մի շարք երկրներում մաքսատների և մաքսակետերի հիմնական նպատակը պետության արտաքին առևտրի մենաշնորհի ապահովումն է:

Մաքսատան կարևոր խնդիրներից է պայքարը մաքսանենգության դեմ: Մաքսանենգություն է համարվում հանրապետության մաքսային սահմանով ապրանքների տեղափոխությունը հսկողությունից գաղտնի կամ դրա շրջանցումը:

Մաքսանենգ են դիտվում՝

- թմրամիջոցները, հոգեմետ դեղերը, հոգեկան վիճակի վրա ազդող միջոցները, թունավոր, ռադիոակտիվ, ուժեղ ներգործող նյութերը,

- զենքը, զինամթերքը, պայթուցիկ հարմարանքները, հրազենը (բացի հարթ փողով որսորդական հրացանից և դրա փամփուշտներից),

- միջուկային, քիմիական, բիոլոգիական և զանգվածային ոչնչացման այլ տեսակի զենքերը կամ վերջիններիս արտադրության համար նախատեսված նյութերը և սարքավորումները,

- ռազմավարական կարևոր հումքային ապրանքները,

- գեղարվեստական, պատմական և հնագիտական նշանակություն ունեցող առարկաները,

- պաշտոնատար անձանց ծառայական դիրքի օգտագործման միջոցով մեծ քանակությամբ ապրանքային խմբաքանակի տեղափոխությունը:

Բռնագրավվում է այն արտադրանքը, որի ներմուծումն ու արտահանումն արգելված է կամ գերազանցում է սահմանված քանակը:

ՄԱՔՍԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹՅՈՒՆ: Մաքսային միությունը երկրների մաքսային քաղաքականության և փոխհամաձայնության միջազգային-իրավական գործիք է: Տարբեր ժամանակներ մաքսային միություններ են ստեղծվել որոշակի տարածաշրջանների երկրների կողմից: Այդ երկրների միջև կնքվում է հիմնադիր պայմանագիր: Մաքսային միությունը երկու կամ ավելի մաքսային տարածքները փոխարինում է մեկով, որը ենթադրում է ընդհանուր մաքսային տարածքի ձևավորում ընդհանուր արտաքին սահմաններով, որտեղ իրականացվում է ապրանքների ազատ շրջանառություն: Այդ տարածքում սահմանվում է ընդհանուր սակագնային և ոչ սակագնային կարգա-

վորման քաղաքականություն: Այլ կերպ ասած, մաքսային միությունն առևտրի այնպիսի ազատ գոտի է, որտեղ մասնակիցները համաձայնեցնում են իրենց մաքսային քաղաքականությունն այն երկրների հանդեպ, որոնք միության անդամ չեն: Մաքսային միությունը մյուս պետությունների նկատմամբ կիրառում է ընդհանուր արտաքին սակագներ: Մաքսային միության ստեղծումը նշանակում է միասնական մաքսային օրենսդրության կիրառում: Վերջինս գործում է միության բոլոր անդամ երկրների տարածքում (օրինակ՝ ԱՊՀ երկրներում): Միասնական մաքսային տարածքը հնարավորություն է տալիս ստեղծելու տնտեսական, հետագայում՝ նաև քաղաքական միություն: Մաքսային միությունը ապրանքների, կապիտալի և աշխատուժի ազատ տեղաբաշխման հնարավորություն է ստեղծում և նպաստում ընդհանուր շուկայի ձևավորմանը:

Մաքսային վճարումները ապրանքների համար սահմանվող մաքսային տուրքերի դրույքների համակարգված անվանացանկ է: **Մաքսային սակագինը** ներառում է ապրանքների անվանացանկը և զանձվող տուրքերի դրույքները, դրանց գանձման կարգը, առանց տուրքերի բացթողնվող իրերի անվանացանկը, որոնք արգելված են արտահանել, ներմուծել կամ փոխադրել տարանցիկ: Մաքսային սակագնում ապրանքների դասակարգումը տարբերակվում է ըստ երկրների: Այսպես՝ Եվրոպական տնտեսական համագործակցության երկրներում և ճապոնիայում ապրանքները խմբավորվում են ըստ արտադրական, իսկ այլ երկրներում՝ ըստ ծագման հատկանիշի (ապրանքներ, որոնք ունեն կենդանական կամ բուսական ծագում) և ըստ մշակման աստիճանի (հումք, կիսաֆաբրիկատներ, պատրաստի արտադրանք):

Ըստ կառուցվածքի՝ մաքսային սակագների դրույքները բաժանվում են՝ պարզ (միասյունյակային) և բարդ (երկու և բազմասյունյակային) դրույքների:

Պարզի դեպքում նախատեսվում է ցանկացած երկրից ներմուծվող ապրանքների նկատմամբ միասնական դրույքների կիրառում: Բարդ սակագների դրույքները ներառում են մի քանի դրույքներ միևնույն ապրանքի նկատմամբ: Դրանք գործում են տնտեսապես զարգացած երկրների մեծ մասում՝ ԱՄՆ, Կանադա, Ֆրանսիա, Մեծ Բրիտանիա, Գերմանիա, ճապոնիա և այլն: Նշված պետությունները, կիրառելով դրույքների տարբերակում, մաքսային նպատակաուղղված քաղաքականություն են իրականացվում այս կամ այն երկրի նկատմամբ՝ ձգտելով զիջումներ ձեռք բերել այդ երկրներից՝ արտաքին առևտրական, ինչպես նաև քաղաքական բնագավառներում:

Մաքսատուրքերը պետական դրամական տուրքեր են, որոնք զանձվում են տվյալ երկիր ներմուծվող ապրանքներից, գույքից և այլ արժեքներից: Մաքսատուրքերի դրույքները սահմանվում են մաքսային սակագնով: Վերջինս մաքսատուրքերի դրույքների համակարգված ամբողջությունն է, որը սահմանվում է տվյալ երկիր ներմուծվող ապրանքների հարկման համար: Ընդգրկում է հարկվող ապրանքների անվանումն ու դասակարգումը, տուրքերի դրույքներն ու հարկման եղանակները, ինչպես նաև արտահանումը, ներմուծումը կամ առանց վերաբեռնման տարանցիկ փոխադրումը, առանց տուրքի թույլատրվող և արգելված ապրանքների անվանացանկը:

Ըստ հարկման օբյեկտի՝ մաքսատուրքերը լինում են ներմուծման, արտահանման և տարանցիկ: Վերջին երկուսը մի շարք երկրներում գրեթե չեն օգտագործվում: Գերակշռող են ներմուծման մաքսատուրքերը, որոնք հայրենական արտադրությունն արտասահմանյան ապրանքների մրցակցությունից պաշտպանելու միջոց են: Զարգացող երկրները մաքսատուրքերը օգտագործում են ազգային տնտեսության ամրապնդման, զարգացման և պետությունից եկամուտներն ավելացնելու նպատակով:

Ըստ զանձման եղանակի՝ լինում են առանձնահատուկ մաքսատուրքեր, երբ զանձումը կատարվում է կայուն դրույքներով՝ ներմուծվող ապրանքների հատից, միավորից, կշռից, և զնային մաքսատուրքեր, երբ զանձումը կատարվում է տոկոսներով (աղվալորային)՝ ապրանքների զննքից:

Ըստ մաքսային սակագնի կառուցվածքի՝ մաքսատուրքերը լինում են՝ *տարբերակված, հովանավորչական, արտոնյալ, հակադեմայինգային* և այլն: *Տարբերակվածի դեպքում* նույն ապրանքի համար սահմանվում են մաքսատուրքերի մի քանի դրույքներ: Դրանք օգտագործվում են արտաքին առևտրում տարբեր երկրների միջև որպես խտրականության միջոց: *Հովանավորչական* մաքսատուրքերը կիրառվում են արտերկրներից որոշ ապրանքների ներմուծումը, ինչպես նաև սեփական հումքի ու կիսաֆաբրիկատների արտահանումը խոչընդոտելու, հայրենական արտադրողների համար նպաստավոր պայմաններ ստեղծելու և այլ նպատակներով: *Արտոնյալ* մաքսատուրքերը սահմանում են մեկ կամ մի քանի երկրների համար՝ հատուկ բարենպաստ մաքսային կարգ ստեղծելու նպատակով: *Հակադեմայինգային* մաքսատուրքերը սովորականից բարձր տուրքեր են, որոնք ներմուծող երկրներում կիրառվում են այն դեպքում, երբ արտահանողներն արտաքին շուկաներում ապրանքները վաճառում են ցածր գներով:

Հայաստանում մաքսատուրքերը հնում գանձվել են անցահարկի, մաքսի և այլ ձևերով: Միջին դարերում մաքսատուրքերին համապատասխանել է անցահարկը կամ մաքսը, որը սկզբում գանձվել է վաճառականներից՝ որոշակի տարածքի սահմանագլխին, կանուղների, գետանցների մոտ և այլն, հետագայում՝ վաճառքի վայրում իրացված ապրանքից: Կիլիկիայի հայկական պետությունում օտարերկրյա առևտրականները մաքսատուրքեր էին վճարում տեղափոխվող կամ վաճառվող ապրանքներից՝ որոշակի տոկոսներով (սովորաբար՝ 4, արտոնությունների դեպքում՝ 1-2) կամ առանց տուրքի էին գործում: Բացի տոկոսային հաստատում մաքսատուրքերից կիրառվել են նաև մասնակի մաքսատուրքեր, որոնք գանձվում էին որոշ ապրանքներից /գինի, յուղ, անասուններ, ոսկի, թանկարժեք քարեր, պղինձ, երկաթ, բամբակ, գործվածք և այլն/: Մաքսատուրքեր էին գանձվում նաև կիրճերով, լեռնանցքներով, կանուղներով, գետանցներով, ամբողջ Կիլիկիայի տարածքով կատարվող փոխադրումների, շուկայում վաճառատեղան ունենալու համար, նավահանգիստներում խարսխվող նավերից, օտարերկրյա վաճառականների անձնական իրերից: XIV-XVIII դդ. Հայաստանում մաքսատուրքերը եղել են տարատեսակ և կամայական: Յուրաքանչյուր նվաճող կիրառում էր որոշակի մաքսային սակագին՝ ելնելով իր շահերից: Մաքսատները և մաքսակետերը գործում էին բոլոր առևտրական ճանապարհներին: Դրանք այնքան շատ էին, որ մաքսատուրքեր գանձելու իրավունքը հաճախ կապալով տրվում էին մասնավոր անձանց: Հետագայում կամայական մաքսերի փոխարեն սահմանվեց ընդհանուր մաքսատուրք՝ ապրանքի արժեքի 5%-ի չափով: 1821թ.-ից Ռուսաստանում սահմանվեց մաքսատուրքերի հովանավորչական սակագին, որը հետագայում կիրառվեց նաև Անդրկովկասում: Մաքսատուրքերի 5% դրույքն ուժի մեջ թողնվեց միայն ասիական երկրներից ներմուծվող ապրանքների համար: Եվրոպական երկրների ապրանքներից գանձվում էին բարձր մաքսատուրքեր, իսկ ռուսական և տեղական ապրանքները թույլատրվում էին Անդրկովկասից արտահանել առանց հարկման: Մինչև 20-րդ դարի սկիզբը Ռուսաստանի մաքսային քաղաքականությունն Անդրկովկասում բազմիցս փոփոխվել է: Այժմ գտնվում է կատարելագործման գործընթացում:

Ներկայումս ՀՀ մաքսային տարածքով ապրանքների փոխադրումների դեպքում գանձում են հետևյալ մաքսային վճարները.

- մաքսային տուրքեր,
1. ավելացված արժեքի հարկ,
2. ակցիզային հարկ,

3. լիցենզիա /արտոնագիր/ տալու համար,
4. մաքսային ձևակերպումների համար,
5. մաքսատներում կամ մաքսակետերում ապրանքների պահպանման համար,
6. ապրանքների մաքսային ուղեկցման համար,
7. տեղեկությունների և խորհրդատվության ներկայացման համար,
8. մաքսային աճուրդների մասնակցության համար,
9. այլ ծառայություններ մատուցելու համար:

1.2. Մաքսային աշխատանքների կազմակերպումը

ՀՀ-ում մաքսային գործը կազմակերպվում է իրավական, վարչական, տնտեսական, կազմակերպչական մեթոդներով և ուղղված է երկրի տնտեսական ինքնուրույնության ու անվտանգության պաշտպանությանը:

Մաքսային գործունեությունը հնարավորություն է տալիս ակտիվացնել պետության տնտեսական զարգացումը, ապահովում է քաղաքացիների, տնտեսական սուբյեկտների իրավունքները և հայրենական շուկայի պաշտպանությունը, իրականացնում է հսկողություն, կարգավորում է ապրանքափոխանակությունը և պայմաններ է ստեղծում ազգային շուկայի զարգացման ու ընդլայնման համար:

ՀՀ-ում իրականացվում է միասնական մաքսային քաղաքականություն, որը ՀՀ արտաքին և ներքին քաղաքականության բաղկացուցիչ մասն է:

Մաքսային տարածքը կազմում է պետության ցամաքային տարածքը, տարածքային և ներքին ջրերը, օդային տարածքը: Մաքսային է համարվում այն տարածքը, որտեղ լրիվ ծավալով գործում է մաքսային օրենսդրությունը: Պետության տարածքում կարող են գտնվել մաքսային ազատ գոտիներ և պահեստներ, որոնք մաքսային տարածք չեն: Ազատ գոտիներում գործում է մաքսային այնպիսի ռեժիմ, ըստ որի ներմուծված ապրանքները տեղաբաշխվում են համապատասխան տարածքային սահմաններում, և դրանցից չեն զանձվում մաքսային տուրքեր ու հարկեր, միաժամանակ չեն կիրառվում նաև տնտեսական քաղաքականության միջոցներ: Ազատ գոտիները նպաստում են առանձին շրջանների սոցիալ-տնտեսական զարգացմանը:

Անդրադառնալով մաքսային տարածքին՝ անհրաժեշտ է տարբերել «մաքսային անկլավ» և «մաքսային էքսկլավ» հասկացությունները: Այսպես՝ մեկ պետության տարածքում (Ա պետություն) կարող է գոյություն ունենալ տարածք, որը տվյալ պետության մաքսային տարածքի մաս չի հանդիսանում, այլ ուրիշ պետության (Բ պետության) մաքսային տարածք է: Հետևաբար՝ նշված տարածքը հանդիսանում է Բ պետության մաքսային անկլավը և Ա պետության մաքսային էքսկլավը: Անկլավներում գործում է այն երկրի մաքսային օրենսդրությունը, որի տարածքի անկլավն է դա: Մաքսային անկլավը և էքսկլավը գործում են միջազգային-իրավական փոխադարձ-նավորվածության հիման վրա:

Մաքսային իրավունք: Իրավական-նորմատիվ ակտերը, որոնք կարգավորում են մաքսային-իրավական հարաբերությունները, կազմում են մաքսային իրավունքը:

Մաքսային իրավունքը մշակված է համաձայն հետևյալ սկզբունքների՝

1. **Մարդու իրավունքների և ազատության հարգման սկզբունք:** Նշված սկզբունքը հատկապես կարևոր է մաքսային հսկողության իրականացման կարգի պաշտպանության և անձնական զննման ժամանակ:

2. **Օրինականության սկզբունք:** Դա նախատեսում է պետության սահմանադրության, օրենքների, մաքսային օրենսգրքի, նորմատիվ ակտերի պահպանություն:

3. **Մարդասիրության սկզբունք:** Դրսևորվում է զենքի, զինամթերքի, թմրադեղերի ներմուծման արգելման ձևով, երբ կանխվում է պետության սահմաններով դրանց մուտքը: Նշված սկզբունքը դրսևորվում է նաև հումանիտար օգնության ժամանակ, ինչպես նաև հղի կանանց և անչափահասների նկատմամբ, մաքսային արտոնությունների սահմանման միջոցով:

4. **Գիտականության սկզբունք:** Այս սկզբունքը ենթադրում է մաքսային քաղաքականության և մաքսային օրենսդրության մշակում գիտության ու գիտատեխնիկական առաջընթացի նվաճումների, զարգացած երկրների փորձի վրա:

5. **Միջազգային-իրավական նորմերի ելակետի սկզբունք:** Տվյալ սկզբունքը նշանակում է, որ հանրապետությունում մաքսային-իրավական կարգավորումը պետք է իրականացվի միջազգային նորմերին ու պահանջներին համապատասխան, ներդաշնակ և միասնական ձևով:

Մարդը մաքսային-իրավական հարաբերությունների առարկա չէ, այլ հանդես է գալիս այդ հարաբերությունների մասնակից՝ սուբյեկտ:

Անհատ սուբյեկտների նկատմամբ մաքսային օրենսդրությունը կիրառվում է տարատեսակված մոտեցմամբ՝ կախված ուղևորության նպատակից՝ ուղևոր, զբոսաշրջիկ, ծառայողական գործուղում, մշտական բնակավայր մեկնող և այլն:

Մաքսային օրենսդրությամբ տարբերակված մոտեցում է ցուցաբերվում տարբեր կատեգորիայի անձանց կողմից մաքսային սահմանով անցկացվող ապրանքների քանակի նկատմամբ: Առանձին անհատ սուբյեկտներ, իրականացնելով իրենց պաշտոնական պարտականությունները, օգտվում են տարբեր արտոնություններից: Այդպիսի սուբյեկտներին վերաբերում են՝ տրանսպորտային

և փոստային ծառայողները, դիվանագիտական գործակալները և սուրհանդակները:

Մաքսային արտոնությունները տարածվում են ինչպես ՀՀ, այնպես էլ արտասահմանյան քաղաքացիների վրա: Մաքսային օրենսդրությունը նշանակալի արտոնություններ է նախատեսում պետական բարձրաստիճան պաշտոնյաների համար, օրինակ՝ երկրի նախագահի:

Մաքսային իրավահարաբերությունների մասնակիցներ կամ սուբյեկտներ կարող են լինել ֆիզիկական և իրավաբանական անձինք, անհատները և կոլեկտիվները:

Անհատ սուբյեկտ են ՀՀ և արտասահմանյան քաղաքացիները, քաղաքացիություն չունեցող անձինք, որոնք՝ ա) անցնում են ՀՀ մաքսային սահմանով, բ) տեղափոխվում կամ նախապատրաստվում են մաքսային սահմանով տեղափոխել բեռներ և տրանսպորտային միջոցներ:

Մաքսային իրավահարաբերությունների սուբյեկտ կարող են լինել նաև այն կազմակերպությունները, որոնք մաքսային մարմինների կողմից իրավունք են ստանում մաքսային ոլորտում զբաղվել որոշակի գործունեությամբ: Դրանք են՝ մաքսային բրոքերը, մաքսային բեռնակիրը, մաքսային պահեստի, անմաքս խանութի տնօրենները և այլն:

ՀՀ մաքսային սահմանով ապրանքների և այլ առարկաների տեղափոխման կարգը, մաքսային հարկումը, ձևակերպումը, հսկողությունը, մաքսային քաղաքականության կենսագործման մյուս միջոցները կազմում են մաքսային գործը:

ՀՀ մաքսային գործը զարգանում է միջազգային պրակտիկայում ընդունված նորմերի և չափանիշների հետ ներդաշնակեցման ու համապատասխանեցման սկզբունքով: Մաքսային գործի ընդհանուր ղեկավարումն իրականացնում են ՀՀ պետական իշխանության և ՀՀ կառավարման բարձրագույն մարմինները: Վերջիններս կազմում են միասնական հանրապետական համակարգ, որը ներառում է.

- ՀՀ կառավարությանն առընթեր մաքսային պետական կոմիտեն,
- ՀՀ մաքսային պետական կոմիտեի մաքսատները,
- ՀՀ մաքսային պետական կոմիտեի մաքսային կետերը:

ՀՀ մաքսային պետական կոմիտեն ՀՀ-ում մաքսային գործի կառավարման կենտրոնական մարմինն է: Այն ՀՀ կառավարության համաձայնությամբ ստեղծում, վերակազմավորում և լուծարում է մաքսատներն ու մաքսային կետերը:

ՀՀ մաքսային կոմիտեի ներկայացմամբ մաքսատները և մաքսային կետերը գործում են ՀՀ կառավարության կողմից որոշվող տարածքների սահմաններում:

Մաքսային ծառայության կանոնադրությունը հաստատվում է ՀՀ կառավարության կողմից: Երկրի մաքսային մարմինները մասնակցում են պետության մաքսային քաղաքականության մշակման գործին, ապահովում են մաքսային օրենսդրության պահպանումը, պաշտպանում են քաղաքացիների իրավունքները և շահերը, երկրի տնտեսական անվտանգությունը, միջոցներ են ձեռնարկում առևտրատնտեսական հարաբերությունների մաքսային կարգավորման համար:

ՀՀ-ում մաքսասակագնային հարցերի կարգավորման վերաբերյալ առաջարկությունների մշակման և այլ խնդիրների իրականացման նպատակով ՀՀ մաքսային պետական կոմիտեին առընթեր գործում է մաքսասակագնային խորհուրդ, որի կազմը և կանոնադրությունը հաստատվում է ՀՀ կառավարության կողմից:

Մաքսասակագնային խորհրդի խնդիրներն են՝

1. ՀՀ մաքսասակագնային քաղաքականության հիմնական ուղղությունների վերաբերյալ առաջարկությունների, ներառյալ մաքսատուրքեր սահմանելու, վերացնելու և փոփոխելու, սակագնային արտոնությունների և առավելությունների, ինչպես նաև մաքսային սակագնի անվանացանկի փոփոխությունների մասին առաջարկությունների մշակումը:

2. Մաքսասակագնային կարգավորման հարցերի վերաբերյալ ՀՀ օրենսդրական ակտերի և ՀՀ միջազգային պայմանագրերի նախագծերի մշակումը:

3. ՀՀ մաքսային տարածք ապրանքներ և այլ առարկաներ ներմուծելիս և այդ տարածքից արտահանելիս հանրապետության շուկայի պաշտպանության միջոցառումների մշակումը:

4. Մաքսային գործին առնչվող այլ խնդիրների վերաբերյալ առաջարկությունների մշակումը:

Թմրանյութերի և հոգեմետ խիստ ներգործող նյութերի միջազգային ապօրինի շրջանառության դեմ պայքարում իրավապահ և պետական այլ մարմինների համագործակցության ապահովման նպատակով ստեղծվել է հանրապետական համակարգիչ խորհուրդ, որի կազմը հաստատում և դրա գործունեության կարգը սահմանում է ՀՀ կառավարությունը:

ՀՀ մաքսային մարմինների հիմնական խնդիրներն են՝

1. Ապահովել ՀՀ տնտեսական ինքնիշխանությունը և տնտեսական անվտանգությունը, հանրապետական շուկայի պաշտպանվածությունը:

2. Ապահովել մաքսային գործի վերաբերյալ ՀՀ օրենսդրության իրականացումը:

3. Ապահովել ՀՀ մաքսային սահմանով ապրանքներ և այլ առարկաներ փոխադրելիս մաքսասակագնային մեխանիզմի իրականացումը, ապրանքների և այլ առարկաների ներմուծման և արտահանման թույլտվության կարգի արդյունավետ կիրառումը, մաքսատուրքերի և մաքսավճարների հավաքումն ու մուծումը հանրապետական բյուջե:

4. Տնօրինել մաքսային եկամուտները:

5. Կատարելագործել մաքսային հսկողության ու ձևակերպման մեխանիզմները:

6. Պայքարել մաքսանենգության և ՀՀ մաքսային սահմանով ապրանքներ և այլ առարկաներ փոխադրելիս մաքսային կանոնների խախտումների դեմ, աջակցել միջազգային ահաբեկչության դեմ մղվող պայքարին:

7. Աջակցել ՀՀ արտաքին տնտեսական կապերի զարգացմանը:

8. Աջակցել հայրենական սպառողների շահերի պաշտպանությանը՝ ներմուծվող ապրանքներից նպատակաուղղված միջոցառումների իրականացման շնորհիվ:

9. Ապահովել համապատասխան մասնագետների պատրաստումը:

10. Ապահովել ՀՀ միջազգային պայմանագրերով նախատեսված պարտավորությունների կատարումը մաքսային գործին վերաբերող հարցերում, ինչպես նաև համագործակցությունը օտարերկրյա պետությունների մաքսային և այլ իրավասու մարմինների, կազմակերպությունների հետ:

11. Վարել ՀՀ մաքսային վիճակագրությունը:

12. Կատարել մաքսային գործի վերլուծական, հետազոտական և խորհրդատվական աշխատանքներ:

Առարկաների բաժանումը ապրանքների և տրանսպորտային միջոցների, կապված է վերջիններիս մաքսային հարկերից ազատելու հետ: Այսպես՝ մաքսային օրենսդրությունը տրանսպորտային է համարում միայն այն միջոցները, որոնք անմիջականորեն օգտագործվում են բեռների և ուղևորների միջազգային փոխադրումների համար: Այն դեպքում, երբ տրանսպորտային միջոցները (ավտոմեքենա, կոնտեյներ և այլն) ներկրվում են ազատ շրջանառության կամ շահագործման համար, ապա դրանք դասվում են ապրանք-

ների կատեգորիային: Ապրանքներին է վերաբերում նաև ցանկացած շարժական գույք, այդ թվում՝ տարադրամը, վալյուտային արժեքները, էլեկտրաէներգիան, ջերմային և էներգիայի այլ տեսակները:

Ապրանքները երկրի մաքսային սահմանը հատում են երկու նպատակով՝ կոմերցիոն և ոչ կոմերցիոն: Կոմերցիոն ապրանքները ներմուծվում, արտահանվում կամ տարանցիկ ձևով տեղափոխվում են արտաքին առևտրական շրջանառության մեջ առքուվաճառքի նպատակով: Կոմերցիոն ապրանքների շարժը պայմանավորում է արտարժույթի տեղափոխությունը: Ոչ կոմերցիոն ապրանքները նախատեսված չեն առևտրական շրջանառության համար: Մաքսային սահմանով դրանք տեղափոխում են՝ ա) քաղաքացիների անձնական օգտագործման համար, բ) տարբեր հիմնարկությունների և կազմակերպությունների կանոնադրական և այլ խնդիրների իրականացման համար, որոնք կապված են առևտրի հետ:

ՀՀ մաքսային սահմանով կարող է տեղափոխվել ցանկացած ապրանք կամ այլ առարկա, որի ներմուծումը ՀՀ և արտահանումը ՀՀ-ից, ինչպես նաև տարանցիկ փոխադրումը ՀՀ տարածքով, արգելված կամ սահմանափակված չեն:

Ապրանքները և այլ առարկաները ՀՀ մաքսային սահմանով տեղափոխվում են մաքսային հսկողության ներքո, որն իրականացվում է մաքսատներում և մաքսային կետերում: Մաքսային սահմանով ապրանքների և այլ առարկաների տեղափոխումը ենթակա է մաքսային ձևակերպման:

ՀՀ մաքսային սահմանով փոխադրվող տրանսպորտային միջոցները (ներառյալ անհատական օգտագործման փոխադրամիջոցները) կանգնեցվում են տվյալ սահմանի մաքսատան կամ մաքսային կետի գտնվելու վայրում՝ համապատասխան մաքսային գործողություններ կատարելու նպատակով: Տրանսպորտային միջոցների մեկնումը թույլատրում են մաքսատան կամ մաքսային կետի ծառայողները և սահմանապահ զորքերը:

Քաղաքացիները կարող են ՀՀ մաքսային սահմանով անարգել տեղափոխել ցանկացած իր, որի ներմուծումը և արտահանումը որոշակի քանակներով արգելված չէ: Քաղաքացիների կողմից ՀՀ մաքսային սահմանով իրերի առանձին տեսակների տեղափոխման քանակային և արժեքային չափերը սահմանվում են ՀՀ կառավարության կողմից:

Արտասահմանում գրանցված ժառանգական գույքի կազմի մեջ մտնող ապրանքները և այլ առարկաները ՀՀ ներմուծելու համար հիմք են հանդիսանում ժառանգման իրավունքի և ժառանգման

գույքի կազմին այդ ապրանքների ու այլ առարկաների պատկանելու մասին սահմանված կարգով օրինականացված փաստաթղթերը: Արտահանման համար ևս անհրաժեշտ են համապատասխան փաստաթղթեր:

1.2. Մաքսային ձևակերպման և բեռների հսկողության կարգը

Մաքսային հսկողությունը և բեռների ձևակերպումն իրականացվում է մաքսային մարմինների կողմից՝ համագործակցելով հայտարարատուների, բեռներ փոխադրողների և այլ անձանց հետ, որոնք իրավասություն ունեն ապրանքների և տրանսպորտային միջոցների փոխադրելու: Մաքսատները հիմնականում զբաղվում են բեռների զննումով և դրանց ձևակերպումով: Արդյունաբերական խոշոր ձեռնարկություններում, որոնք մշտապես արտաքին տնտեսական կապեր են իրականացնում, կարող են ստեղծվել մաքսային հսկողության հենակետեր: Վերջինիս պաշտոնատար անձը կոչվում է մաքսային լիազոր:

Մաքսային լիազորության գործունեության գոտին տարածք է, որը հրամանով ամրագրված է լիազորին: Մաքսային լիազորը կազմակերպում է զննող հանձնաժողովի աշխատանքներն իր գոտում և պատասխանատվություն է կրում նրա գործունեության համար:

Հայտարարագրման են ենթակա բոլոր այն ապրանքները և տրանսպորտային միջոցները, որոնց մաքսային ռեժիմը փոխվում է, ինչպես նաև այն դեպքերում, որոնք նախատեսված են օրենսդրական ակտերով:

Հայտարարությունը տրվում է սահմանված կարգով՝ գրավոր, բանավոր, տվյալների էլեկտրոնային միջոցով և այլն: Հայտարարատուն պարտավոր է ճշգրիտ տեղեկություններ տալ ապրանքների և տրանսպորտային միջոցների, դրանց մաքսային ռեժիմների մասին, որոնք անհրաժեշտ են մաքսային նպատակներով: Հայտարարություն տալու ձևը և կարգը, տեղեկությունների ցանկը որոշվում են ՀՀ մաքսային պետական կոմիտեի կողմից:

Մաքսային մարմինների կողմից ապրանքները հայտարարագրման են ենթարկվում այնտեղ, որտեղ իրականացվում է դրանց ձևակերպումը: Տրանսպորտային միջոցները հայտարարագրման են ենթարկվում ապրանքների հետ միաժամանակ:

Մաքսային հայտարարագրերը տրվում են համապատասխան ժամկետներում: Հայտարարություն ներկայացնողը կարող է լինել անձ կամ մաքսային բրոքեր, որը տեղափոխում է ապրանքներ և տրանսպորտային միջոցներ:

Փոխադրամիջոցները, ապրանքները, ինչպես նաև միջազգային օտարերկրյա կազմակերպություններին և ներկայացուցչություններին պատկանող առարկաները, արժույթը հայտարարագրվում են

մաքսատանը կամ մաքսային կետում: Հայտարարագրումը կատարվում է ՀՀ մաքսային պետական կոմիտեի կողմից սահմանված կարգով, որտեղ ճշգրիտ տեղեկություններ են նշվում ՀՀ մաքսային սահմանով ապրանքների և այլ առարկաների, դրանց տեղափոխման նպատակի մասին, ինչպես նաև՝ մաքսային հսկողության և ձևակերպման համար անհրաժեշտ այլ տեղեկություններ: Հայտարարագրումը կատարվում է մաքսային կոմիտեի հետ կնքված պայմանագրի հիման վրա:

Հայտարարատուն պարտավոր է.

1. Ապրանքների և տրանսպորտային միջոցների համար հայտարարություն տալ մաքսային օրենսդրությամբ համապատասխան:

2. Մաքսային մարմնի պահանջի դեպքում ներկայացնել հայտարարագրված ապրանքներն ու տրանսպորտային միջոցները:

3. Մաքսատանը կամ մաքսային կետին ներկայացնել մաքսային հսկողության և ձևակերպման համար անհրաժեշտ տեղեկություններ բովանդակող փաստաթղթեր:

4. Վճարել մաքսատուրք և մաքսավճարներ, եթե ապրանքներն ու այլ առարկաները ենթակա են մաքսային հարկման:

Փոխադրամիջոցների, ապրանքների և այլ առարկաների, այդ թվում՝ միջազգային, օտարերկրյա կազմակերպություններին ու ներկայացուցիչներին պատկանող ապրանքների ու այլ առարկաների հայտարարագրման գործողություններն իրականացվում են հայտարարատուի լիազոր ներկայացուցիչ հանդիսացող անձի կողմից:

Այն ապրանքներն ու առարկաները, որոնց մաքսային ձևակերպումը ավարտված չէ, այդ թվում՝ ՀՀ տարածքով տարանցիկ տեղափոխվող ապրանքներին, կարող են մաքսային ապահովության միջոցների կիրառմամբ փոխադրվել մի մաքսատնից կամ մաքսային կետից մյուսը: Այդպիսի ապրանքները պահպանվում են փոխադրման ընդունած կազմակերպության կամ քաղաքացու պատասխանատվության ներքո:

Եթե փոխադրամիջոցը վթարի կամ անհաղթահարելի ուժի հետևանքով չի կարողացել հասնել համապատասխան մաքսատուն կամ մաքսային կետ, ապա ապրանքների բեռնաթափումը թույլատրվում է այլ վայրում: Այդ դեպքում ապրանքների փոխադրումն իրականացնող կազմակերպությունը կամ քաղաքացին պատասխանատու են այդ ապրանքների համար: Վերջիններս պարտավոր են մաքսատան կամ մաքսային կետի պաշտոնատար անձանց

տանել այդ ապրանքների գտնվելու վայրը կամ ապահովել դրանց փոխադրումը մաքսատուն կամ մաքսային կետ:

Մի մաքսատնից կամ մաքսային կետից մյուսը ապրանքների փոխադրման ժամանակ դրանց կորստի կամ չհանձնելու դեպքում, եթե դա պայմանավորված չէ օբյեկտիվ պատճառներով, փոխադրումն իրականացնողը պետք է վճարի այն մաքսատուրքերն ու մաքսավճարները, որոնք կվճարեին ՉՀ մաքսային սահմանով ապրանքները տեղափոխելիս՝ պահպանելով այդպիսի տեղափոխման սահմանված կարգը:

Մաքսային տարածք ապրանքների և տրանսպորտային միջոցների ներմուծման (արտահանման) ժամանակ փոխադրողը մաքսային մարմնին տեղեկացնում է մաքսային տարածքը հատելու մասին: Մաքսային մարմինը գրանցում է այդպիսի տեղեկությունը և նշանակում է ժամանակն ու վայրը, որտեղ ապրանքները և տրանսպորտային միջոցները պետք է հասնեն հետագա մաքսային ձևակերպումների համար: Իսկ այն ապրանքները և տրանսպորտային միջոցները, որոնք հասել են նշանակման վայրը մաքսային մարմնի աշխատանքային ժամերից դուրս, պետք է տեղադրվեն մաքսային հսկողության գոտում: Այստեղ ապրանքների և տրանսպորտային միջոցների հետ գործողությունները, գործառնությունները (բեռների բեռնում, բեռնաթափում, փաթեթավորում և այլն) կարելի է իրականացնել միայն մաքսային մարմնի թույլատվության դեպքում: Ապրանքները և տրանսպորտային միջոցները մաքսային մարմնին ներկայացնելու պահից մինչև դրանց համապատասխան մաքսային ռեժիմով բացթողումը գտնվում են մաքսային հսկողության ժամանակավոր պահպանման տակ: Ժամանակավոր պահպանումն իրականացվում է հատուկ առանձնացված և կահավորված կառույցներում կամ ժամանակավոր պահպանման պահեստներում:

ՉՀ մաքսային սահմանով փոխադրվող ապրանքները մինչև մաքսային ձևակերպումը կարող են պահպանվել մաքսատան կամ մաքսային կետի կողմից, իսկ կազմակերպությունն այդպիսի ապրանքները պահպանում է մաքսատան կամ մաքսային կետի թույլտվությամբ և նրա հսկողության ներքո:

Մաքսային ձևակերպումները սկսվում են այն բանից հետո, երբ մաքսային մարմնի պաշտոնատար անձը հայտարարում է իր պատրաստ լինելու մասին՝ ապրանքների և տրանսպորտային միջոցների մաքսային ձևակերպումների իրականացման համար: Մաքսային մարմնի պահանջով մաքսային սահմանով ապրանքներ ու տրանսպորտային միջոցներ տեղափոխող անձը պարտավոր է իրականացնել փոխադրում, կշռում, բեռնում, բեռնաթափում,

վնասված փաթեթների ուղղում և այլն: Մաքսային ձևակերպումների նպատակով, մաքսային մարմիններն իրավունք ունեն վերցնել ապրանքների փորձանմուշներ և իրականացնել դրանց հետազոտությունը (փորձաքննությունը): Մաքսային մարմինների կողմից նմուշների փորձաքննությունը իրականացվում է սահմանված կարգով: Ապրանքների նկատմամբ իրավասություն ունեցող անձն կարող է փորձաքննության համար նմուշներ վերցնելու ժամանակ ներկա լինել այդ գործընթացին: Ապրանքների նկատմամբ իրավասություն ունեցող անձի բացակայության դեպքում մաքսային մարմինները կարող են փորձանմուշ և ապրանքային նմուշներ վերցնել փորձաքննության համար այն դեպքում, երբ նշված անձը չի ներկայանում ապրանքը ներկայացնելուց հետո 10 օրվա ընթացքում, ինչպես նաև անհետաձգելի իրավիճակների դեպքում: Նմուշներ վերցնելիս պետք է ներկա լինի դրանց փորձաքննության արդյունքներում չչափազորված ֆիզիկական անձը: Ապրանքների նկատմամբ լիազորություն ունեցող անձը կամ նրա ներկայացուցիչը իրավունք ունի ծանոթանալու վերցված նմուշների փորձաքննության արդյունքների արձանագրություններին:

Մաքսային ձևակերպումների ժամանակ շահագրգռված անձանցից գանձվում են սահմանված մաքսային վճարներ և մուծումներ: Մաքսային վճարումները գանձվում են մաքսային հայտարարությունների ընդունման ժամանակ կամ մինչ այդ:

Մաքսային պահպանության տակ գտնվող ապրանքները պետական այլ մարմինների կողմից կարող են ստուգման, հետազոտման կամ այլ գործողությունների ենթարկվել միայն մաքսային մարմինների թույլտվությամբ կամ մասնակցությամբ:

Ապրանքներն ու այլ առարկաներ մաքսատան կամ մաքսային կետի հսկողության ներքո կարող են պահվել մեկ տարի ժամկետով: Այդ ընթացքում մաքսատունը կամ մաքսային կետն իրավունք ունի կատարել ապրանքների և այլ առարկաների գույքագրում:

Մաքսային հսկողության ներքո պահպանվող ապրանքներն ու այլ առարկաները կարող են հանձնվել ապրանքատիրոջը միայն մաքսատան կամ մաքսային կետի թույլտվությամբ: Առանց թույլտվության ապրանքները հանձնելու դեպքում հիմնարկներն ու կազմակերպությունները պետք է վճարեն այն մաքսատուրքն ու մաքսավճարները, որոնք պետք է վճարեին ապրանքներն ու այլ առարկաները տեղափոխելիս:

ՉՀ մաքսային սահմանով ապրանքների տեղափոխման նկատմամբ մաքսային հսկողության ապահովման, դրանք մաքսային տարածք ներմուծելու, մաքսային սահմաններից արտահանելու և

ՀՀ տարածքով տարանցիկ փոխադրման պետական կարգավորման միջոցների կիրառումն ապահովելու նպատակով, մաքսատան կամ մաքսային կետի պաշտոնատար անձինք կատարում են մաքսային ձևակերպման գործողություններ: Մաքսային փաստաթղթերը ձևակերպվում են հայերեն, իսկ անհրաժեշտության դեպքում՝ նաև միջազգայնորեն ճանաչված որևէ լեզվով:

ՄԱՔՍԱՅԻՆ ՀՍԿՈՂՈՒԹՅՈՒՆ: Իրականացվում է մաքսային մարմնի պաշտոնատար անձանց կողմից՝ ստուգելով այն փաստաթղթերը և տեղեկությունները, որոնք անհրաժեշտ են մաքսային նպատակների համար: Դրանք են՝

ա) մաքսային զննումը (ապրանքների և տրանսպորտային միջոցների զննում, անձնական զննում՝ որպես մաքսային հսկողության բացառիկ ձև),

բ) ապրանքների և տրանսպորտային միջոցների հաշվառումը,

գ) ֆիզիկական և պաշտոնատար անձանց բանավոր հարցումները,

դ) հաշվառման և հաշվետվության համակարգի ստուգումները,

ե) տարածքի և ժամանակավոր պահպանման պահեստի կառույցի, մաքսային, ազատ պահեստների, ազատ մաքսային գոտիների և առանց մաքսային տուրքերի խանութների և այլ վայրերի (որտեղ կարող են գտնվել ապրանքները և տրանսպորտային միջոցները, որոնք ենթակա են մաքսային հսկողության) զննումը:

Մաքսային հսկողության իրականացման ժամանակ կարող են օգտագործվել տեխնիկական միջոցներ, որոնք վնաս չեն հասցնում և անվտանգ են մարդու, կենդանիների, բույսերի կյանքին ու առողջությանը: Իսկ այն անձինք, ովքեր ապրանքները և տրանսպորտային միջոցները տեղափոխում են մաքսային սահմանով, պարտավոր են մաքսային մարմիններին ներկայացնել փաստաթղթեր և տեղեկություններ, որոնք անհրաժեշտ են մաքսային հսկողության համար: Փաստաթղթերի և տեղեկությունների անվանացանկը ու դրանց ներկայացման կարգը որոշվում են մաքսային ծառայության մարմինների կողմից: Մաքսային հսկողության իրականացման համար մաքսային մարմիններն իրավունք ունեն բանկերից և այլ վարկային հիմնարկներից տեղեկություններ ստանալ առանձին անձանց հաշիվների վիճակի և իրականացրած գործառնությունների մասին, որոնք ապրանքներ և տրանսպորտային միջոցներ են անցկացնում մաքսային սահմանով: Նշված անձանց վրա իրականացվող հսկողությունը դրված է մաքսային մարմինների վրա: Մաքսային հսկողության համար անհրաժեշտ փաստաթղթերը պետք է

պահպանվեն երեք տարուց ոչ պակաս: Մաքսային մարմիններն իրավունք ունեն օրենսդրությանը համապատասխան ընդգրկել իրավապահ և հսկող այլ մարմինների, ինչպես նաև փորձագետների, որպեսզի նրանք աջակցեն մաքսային հսկողության իրականացմանը: Մաքսային մարմինների կողմից վերը նշված մասնագետների մաքսային ստուգումների ընդգրկման պահանջի կատարումը պարտադիր է այն հիմնարկների ղեկավարների համար, որտեղ այդ մասնագետներն աշխատում են: Մաքսատները և մաքսային ծառայության վերադաս մարմիններն իրավունք ունեն նշանակել կամ իրենց իրավասության սահմաններում անցկացնել անձանց ֆինանսա-տնտեսական գործունեության ստուգումներ, որոնք մաքսային սահմանով ապրանքներ և տրանսպորտային միջոցներ են տեղափոխում: Ֆինանսա-տնտեսական գործունեության ստուգումների անցկացման ժամանակ մաքսային մարմինների պաշտոնատար անձն իրավունք ունի պահանջելու ցանկացած փաստաթուղթ (ներառյալ բանկայինը) և տեղեկություններ, որոնք վերաբերում են արտաքին տնտեսական և այլ գործունեության իրականացմանը, սակայն դրանք անհրաժեշտ են մաքսային գործի և մաքսային մարմինների գործառնությունների իրականացման համար: Մաքսային մարմիններն իրավունք ունեն պաշտոնատար անձանցից և այլ աշխատողներից ստանալ տեղեկանքներ, գրավոր և բանավոր բացատրություններ, կնքել կառույցը, արձանագրության կազմման միջոցով բռնագրավել ստուգման համար անհրաժեշտ փաստաթղթերը և այլն: Մաքսային ծառայության պաշտոնատար անձի գործողությունները ստուգումների ժամանակ չպետք է վնաս հասցեն ստուգվողին: Ստուգման արդյունքները պետք է ներկայացվեն ստուգվողին:

Ապրանքների և այլ առարկաների վրա մաքսատուրք դնելու, մաքսային ձևակերպման և մաքսային հսկողության, ինչպես նաև հայրենական սպառողների շահերի պաշտպանության ապահովման նպատակով մաքսատուրք կամ մաքսային կետն իրավունք ունի վերցնելու ապրանքների և այլ առարկաների փորձանմուշներ, իսկ մաքսատան լաբորատորիաները՝ կատարելու դրանց մասնագիտական ուսումնասիրություն և հետազոտում: Դրանք չպետք է անհիմն ձգձգեն ապրանքների և այլ առարկաների բացթողումը սահմանից:

Մաքսատան կամ մաքսային կետի կողմից փորձանմուշներ ու նմուշներ վերցնելու կարգը, ժամկետները և դրանց հետազոտման, ինչպես նաև տնօրինման կարգը, որոնք անհրաժեշտ են դրանց պահպանման համար, սահմանվում է ՀՀ մաքսային պետական

կոմիտեի կողմից՝ համաձայնեցնելով ՀՀ արդարադատության նախարարության հետ:

Պետական մարմինների, հիմնարկների և կազմակերպությունների ու դրանց պաշտոնատար անձանց, քաղաքացիների կողմից ՀՀ մաքսային սահմանով ապրանքների և այլ առարկաների տեղափոխման կարգի պահպանումն ապահովելու նպատակով իրականացվում է մաքսային հսկողություն:

Մաքսային հսկողությունն իրականացվում է մաքսատան կամ մաքսային կետի պաշտոնատար անձանց կողմից՝ ՀՀ մաքսային սահմանով տեղափոխվող ապրանքների և այլ առարկաների հաշվառման, մաքսային հսկողություն համար անհրաժեշտ փաստաթղթերի ստուգման, մաքսային զննության միջոցով, ինչպես նաև օրենսդրական ակտերով սահմանված այլ ձևերով:

ՀՀ մաքսային սահմանով ապրանքներ և այլ առարկաներ տեղափոխող քաղաքացիները, հիմնարկներն ու կազմակերպությունները, ինչպես նաև ՀՀ մաքսային սահմանով ուղևորվող քաղաքացիները պարտավոր են մաքսատանը կամ մաքսային կետին ներկայացնել մաքսային հսկողության համար անհրաժեշտ փաստաթղթեր:

Ապրանքների և այլ առարկաների զննումը կատարվում է դրանք տեղափոխող կամ դրանց պահպանումն իրականացնող հիմնարկի, կազմակերպության ներկայացուցչի մասնակցությամբ:

Այն դեպքում, երբ հիմքեր կան ենթադրելու, որ մաքսային սահմանով տեղափոխվում են ապրանքներ, որոնք պետական այլ մարմինների կողմից ենթակա են հսկողության, արգելված կամ սահմանափակված են, մաքսատան կամ մաքսակետի պաշտոնատար անձն իրավունք ունի կատարելու այդ իրերի զննում՝ բացելով ուղեբեռը:

Քաղաքացու իրերի զննությունը կատարվում է միայն այդ քաղաքացու կամ նրա լիազոր ներկայացուցչի ներկայությամբ:

Եթե քաղաքացին կամ նրա լիազոր ներկայացուցիչը բացակայում են, ապա իրերի զննումը կատարվում է՝

1. այն դեպքում, երբ հիմքեր կան ենթադրելու, որ չուղեկցվող ուղեբեռը պարունակում է այնպիսի առարկաներ, որոնք մարդու կյանքի և առողջության համար վտանգ են ներկայացնում կամ կարող են նյութական վնաս հասցնել քաղաքացիներին, հիմնարկներին ու կազմակերպություններին,

2. չուղեկցվող ուղեբեռով իրերի ստացման օրվանից հետո մեկ ամսվա ընթացքում քաղաքացու կամ նրա լիազոր ներկայացուցչի չներկայանալու դեպքում,

3. իրերի միջազգային փոստային առաքման դեպքում:

Քաղաքացու կամ նրա լիազոր ներկայացուցչի բացակայության դեպքում իրերի զննումը կատարվում է այդպիսի իրերի փոխադրումը, առաքումը կամ դրանց պահպանումն իրականացնող հիմնարկության կամ կազմակերպության ներկայացուցիչների ներկայությամբ:

Անձի զննումը որպես մաքսային հսկողության բացառիկ ձև, թույլատրվում է կատարել մաքսատան կամ մաքսային կետի պետի կամ նրա տեղակալի գրավոր որոշմամբ, եթե բավարար հիմքեր կան ենթադրելու, որ ՀՀ մաքսային սահմանով ուղևորվող կամ մաքսային հսկողության գոտում գտնվող քաղաքացին իր մոտ թաքցնում է մաքսանենգության առարկաներ, ապրանքներ և իրեր, որոնք մաքսային կանոնների կամ միջազգային պայմանագրի խախտման անմիջական օբյեկտներ են և արգելված են ՀՀ տարածքով տարանցիկ փոխադրման համար, որոնց հսկողությունը դրված է մաքսային մարմնի վրա:

Ձննումը սկսելուց առաջ մաքսատան կամ մաքսային կետի պաշտոնատար անձը պարտավոր է քաղաքացուն ներկայացնել պետի կամ տեղակալի գրավոր որոշումը, քաղաքացուն ծանոթացնել այդպիսի զննման ընթացքում նրա իրավունքների ու պարտականությունների հետ, առաջարկել կամավոր հանձնել թաքցրած առարկաները:

Անձի զննությունը կատարվում է նույն սեռին պատկանող մաքսատան կամ մաքսային կետի պաշտոնատար անձի կողմից, նույն սեռի երկու ընթերականների ներկայությամբ, սանիտարահիգիենիկ պահանջներին համապատասխանող մեկուսացված սենյակում: Ձննությանը չմասնակցող քաղաքացիների մոտքն այդ սենյակ պետք է բացառվի: Անձի մարմնի զննումը կատարվում է միայն նույն սեռի բուժաշխատողի կողմից:

Մաքսային հսկողություն իրականացնելիս մաքսանենգությունից բացի այլ նշաններ հայտնաբերելու դեպքում մաքսատան կամ մաքսային կետի պետը կամ նրա տեղակալը ձեռք բերված տեղեկությունների մասին պարտավոր են հայտնելու համապատասխան իրավապահ մարմիններին:

Մաքսային կանոնների խախտման համար կիրառվում են պատժի հետևյալ ձևերը՝ զգուշացում, տուգանք, հավատարմագրի կամ որակավորման ատեստատի հետ վերցնելը (վերջիններս տրվում են ՀՀ մաքսային մարմինների կողմից որոշակի գործունեություն իրականացնելու համար), ապրանքների և տրանսպորտային միջոցների բռնագրավում: Բռնագրավվում են այն ապրանք-

ները և տրանսպորտային միջոցները, որոնք համդիսանում են մաքսային կանոնների խախտման անմիջական օբյեկտ (ապրանքներ և տրանսպորտային միջոցներ, որոնք ունեն գաղտնարաններ):

Մաքսանենգության և այլ հանցագործությունների համար նախատեսվում է քրեական պատասխանատվություն:

1.4. Մաքսային ռեժիմներ

Ապրանքների և տրանսպորտային միջոցների տեղափոխությունը ՀՀ մաքսային սահմաններով իրականացվում է նրա մաքսային ռեժիմին համապատասխան: Մաքսային ռեժիմը ապրանքների և տրանսպորտային միջոցների շարժման առանձնահատկությունն է:

ՀՀ մաքսային օրենսգրքի համաձայն՝ նախատեսված են ապրանքների և տրանսպորտային միջոցների հետևյալ մաքսային ռեժիմները.

1. ներմուծում ազատ շրջանառության համար,
2. վերաներմուծում,
3. տարանցիկ փոխադրում,
4. ներմուծում մաքսային պահեստ,
5. ներմուծում անմաքս առևտրի խանութ,
6. ժամանակավոր ներմուծում վերամշակման համար,
7. ժամանակավոր ներմուծում,
8. ժամանակավոր արտահանում,
9. ներմուծում ազատ մաքսային գոտի և պահեստ,
10. ժամանակավոր արտահանում վերամշակման համար,
11. ապրանքների վերամշակում մաքսային տարածքից դուրս,
12. արտահանում ազատ շրջանառության համար,
13. վերաարտահանում,
14. սեփականության իրավունքից հրաժարում՝ հօգուտ պետության,
15. ոչնչացում:

1. «Ներմուծում ազատ շրջանառության համար» ռեժիմն, առանց հետագա արտահանման պարտավորության, ապրանքների ներմուծումն է ՀՀ մաքսային տարածք: Մաքսային այս ռեժիմի դեպքում նախատեսվում է մաքսային վճարների, հարկերի գանձում, ոչ սակագնային կարգավորման միջոցների կիրառում, ինչպես նաև տնտեսական, քաղաքական և այլ հարաբերությունների պահպանում: «Ներմուծում ազատ շրջանառության համար» ռեժիմի օրինակ կարող է հանդիսանալ այն դեպքը, երբ ՀՀ կազմակերպությունը կամ քաղաքացին վաճառքի նպատակով ՀՀ է ներմուծում ապրանքներ: Սահմանված կարգով ապրանքները հայտարարագրելուց և մաքսային վճարները կատարելուց հետո դրանք դուրս են գալիս մաքսային հսկողությունից և կարող են վաճառվել առանց որևէ մաքսային սահմանափակման:

2. «Վերաներմուծում» ռեժիմը ՀՀ մաքսային տարածքից «ժամանակավոր արտահանում վերամշակման համար», «ժամանակավոր արտահանում» ռեժիմներով արտահանված ապրանքների և «արտահանում ազատ շրջանառության համար» ռեժիմով արտահանված՝ ՀՀ ծագում ունեցող ապրանքների հետադարձ ներմուծումն է ՀՀ մաքսային տարածք: Մաքսային այս ռեժիմի դեպքում գանձվում են միայն մաքսավճարներ, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ այս ռեժիմով ներմուծվում են նախկինում «ժամանակավոր արտահանում վերամշակման համար» մաքսային ռեժիմով արտահանված ապրանքներ: Մինչև մեկ տարվա ընթացքում ՀՀ մաքսային տարածքից «արտահանում ազատ շրջանառության համար» մաքսային ռեժիմով արտահանված ապրանքների ներմուծման դեպքում վերադարձվում է դրանց արտահանման համար գանձված մաքսատուրքի գումարը: Այս ռեժիմի դեպքում չեն կիրառվում ոչ սակագնային կարգավորման միջոցներ: Արտահանման համեմատ չպետք է լինեն ապրանքների բնական մաշվածության հետևանքով առաջացած փոփոխություններից բացի այլ փոփոխություններ: Այս մաքսային ռեժիմի կիրառման դեպքում ապրանքները ՀՀ մաքսային տարածք պետք է ներկրվեն արտահանման պահից՝ հաշված տասը տարվա ընթացքում:

Որպես «վերաներմուծում» ռեժիմի օրինակ կարող է լինել այն դեպքը, երբ ՀՀ կազմակերպությունն արտասահմանում ժամանակավոր օգտագործման, որևէ պատվերի կատարման համար, նախկինում «ժամանակավոր արտահանում» մաքսային ռեժիմով, որոշակի ժամանակով արտահանել է իր սեփականությունը հանդիսացող հաստոց կամ սարքավորում: Նշված պատվերը կատարելուց հետո տվյալ հաստոցի կամ սարքավորման հետադարձ ներմուծման ժամանակ դա հայտարարագրվում է «վերաներմուծում» ռեժիմով, և վճարվում է միայն մաքսավճար:

Մեկ այլ օրինակ՝ կազմակերպությունը արտասահմանում վաճառելու նպատակով ՀՀ-ից «արտահանում ազատ շրջանառության համար» ռեժիմով արտահանել է իր սեփական արտադրանքը, որը չի իրացվել և հետ է ներմուծվել ՀՀ: Այս դեպքում պետք է հայտարարագրվի «վերաներմուծում» ռեժիմով, միայն մաքսատուրքի վճարմամբ:

3. «Տարանցիկ փոխադրում» ռեժիմը մաքսային հսկողության ներքո ապրանքների տեղափոխումն է երկու մաքսային կետերի միջև՝ առանց բեռնագիր փոխելու:

Մաքսային այս ռեժիմի դեպքում նախատեսվում է.

- մաքսային վճարներից ազատում բացառությամբ մաքսավճարի,

- չեն կիրառվում՝ ոչ սակագնային կարգավորման միջոցներ, տնտեսական քաղաքականության միջոցներ, բացառությամբ օրենքներով և ՀՀ միջազգային համաձայնագրերով նախատեսված դեպքերի, պահանջվում է երկու մաքսային կետերի միջև ապրանքների տեղափոխման ավարտ՝ առավելագույնը տասն օրվա ընթացքում, իսկ անհաղթահարելի ուժի ազդեցության դեպքում, նշված ժամկետում այդ ապրանքների հանձնում մաքսային մարմինների պահպանությանը:

Այս ռեժիմի դեպքում ՀՀ կառավարությունը սահմանում է.

- «տարանցիկ փոխադրում» ռեժիմով ՀՀ տարածքով փոխադրման համար արգելված ապրանքների ցանկը,

- այն ապրանքների ցանկը, որոնց տարանցիկ փոխադրումը ՀՀ տարածքով ենթակա է լիցենզավորման, և նշված է համապատասխան կարգ,

- ապրանքների տարանցիկ փոխադրման պարտադիր մաքսային ուղեկցման դեպքերը:

Նշենք, որ ապրանքների «տարանցիկ փոխադրում» ռեժիմով տեղափոխման համար սահմանված պատասխանատվություն կրում է ապրանքներ տեղափոխող անձը:

Որպես «տարանցիկ փոխադրում» ռեժիմի օրինակ կարող է լինել այն դեպքը, երբ իրանական որևէ կազմակերպություն Վրաստանում իրացնելու նպատակով ՀՀ մաքսային տարածքով տեղափոխում է ապրանքներ, որոնք պետք է հայտարարագրվեն «տարանցիկ փոխադրում» ռեժիմով և տասնօրյա ժամկետում դուրս բերվեն ՀՀ-ից:

4. «Ներմուծում մաքսային պահեստ» ռեժիմը ՀՀ ներմուծված ապրանքների պահպանումն է մաքսային հսկողության ներքո՝ այդ նպատակի համար նախատեսված մաքսային պահեստներում:

Մաքսային այս ռեժիմի դեպքում մաքսային վճարներ չեն գանձվում, բացառությամբ մաքսավճարի, չեն կիրառվում ոչ սակագնային կարգավորման և տնտեսական քաղաքականության միջոցներ: Նշված ռեժիմը կարող է ընտրվել այն ապրանքների համար, որոնց ներմուծումը ՀՀ տարածք արգելված չէ:

Այն ապրանքները, որոնք կարող են վնաս պատճառել մաքսային պահեստում գտնվող մյուս ապրանքներին, պետք է պահպանվեն հատուկ հարմարեցված պահեստներում: Մաքսային պահեստում ապրանքների գտնվելու ժամանակ պետք է միջոցառումներ ձեռնարկվեն ապրանքների պահպանման համար, իսկ անհրաժեշտու-

թյան դեպքում մաքսային մարմնի թույլտվությամբ իրականացվեն ապրանքների վաճառքի և փոխադրման պատրաստելու գծով գործառույթներ: Վերջիններիս վերաբերում են՝ ապրանքային խմբաքանակների մասերի բաժանումը, տեսակավորումը, փաթեթավորումը, պիտակավորումը, բեռնումը, առաքումը և այլն: Այս ռեժիմով ապրանքները կարող են պահվել մինչև մեկ տարի ժամկետով: Դա կարող է սահմանափակվել՝ ելնելով ապրանքների օգտագործման ժամկետից և պահպանման առանձնահատկություններից: Նշված ժամկետը լրանալուց հետո ապրանքները տասնօրյա ժամկետում ենթակա են հայտարարագրման այլ մաքսային ռեժիմով կամ հանձնման մաքսային մարմինների պատասխանատու պահպանությանը:

«Ներմուծում մաքսային պահեստ» ռեժիմի օրինակ է այն դեպքը, երբ ՀՀ կազմակերպությունը Հայաստան է ներմուծում մեծ քանակությամբ ապրանքներ՝ ենթադրենք հագուստներ: Եթե տվյալ պահին կազմակերպությունը չունի «ներմուծում ազատ շրջանառության համար» ռեժիմով ձևակերպելու համար մաքսային վճարների գումարը, ապա ներմուծողը դիմումի հիման վրա ապրանքը կարող է հայտարարագրել «ներմուծում մաքսային պահեստ» ռեժիմով, մեկ տարին չգերազանցող ժամանակով, որի դեպքում կվճարվի միայն մաքսավճար: Մինչև թույլատրված ժամկետի լրանալը կազմակերպությունը կարող է «մաքսային պահեստ» ռեժիմով հայտարարագրված ապրանքները մաս-մաս կամ ամբողջովին հայտարարագրել «ներմուծում ազատ շրջանառության համար» ռեժիմով՝ վճարելով համապատասխան մաքսային վճարները: Կազմակերպությունը մաքսային պահեստին պետք է վճարի նաև ապրանքի պահպանության համար, որի չափը սահմանում է մաքսային պահեստի սեփականատերը:

5. «Ներմուծում անմաքս առևտրի խանութ» մաքսային ռեժիմը ապրանքների ներմուծումն է ՀՀ տարածքում գործող անմաքս առևտրի իրականացման վայրեր (օդանավակայանում, նավահանգստում, երկաթուղային կայարանում գտնվող հատուկ խանութներ): ՀՀ մաքսային տարածքից անմաքս առևտրի իրականացման վայրեր ապրանքների ներմուծմանը պետք է նախորդի այդ ապրանքների բացթողումը «արտահանում ազատ շրջանառության համար» կամ «վերաարտահանում» ռեժիմով:

Մաքսային այս ռեժիմի շրջանակներում մաքսային վճարներ չեն գանձվում, բացառությամբ մաքսավճարների, չեն կիրառվում նաև ոչ սակագնային կարգավորման միջոցներ: Այս ռեժիմի դեպքում ապրանքներն իրացվում են մաքսային հսկողության ներքո պետու-

թյան տարածքում: Մաքսային այս ռեժիմը չի կարող կիրառվել ՀՀ տարածք ներմուծման և արտահանման համար արգելված ապրանքների նկատմամբ:

Որպես «ներմուծում անմաքս առևտրի խանութ» ռեժիմի օրինակ կարող է համարվել այն դեպքը, երբ ՀՀ անմաքս առևտրի խանութի հիմնադրման լիցենզիա ունեցող կազմակերպությունն իր խանութի համար արտասահմանից ներմուծում է ապրանքներ: Այս դեպքում ապրանքը կհայտարարագրվի «ներմուծում անմաքս առևտրի խանութ» ռեժիմով և կվճարվի միայն մաքսավճար:

6. «Ժամանակավոր ներմուծում վերամշակման համար» ռեժիմը ենթադրում է վերամշակման նպատակով ապրանքների ներմուծում ՀՀ մաքսային տարածք՝ հետագայում այդ ապրանքներն արտահանելու պայմանով: Այս ռեժիմի դեպքում չեն կիրառվում տնտեսական քաղաքականության միջոցառումներ: Այդպիսի ապրանքները կոչվում են ժամանակավոր արտահանվող (ներմուծվող): Այս դեպքում ապրանքների սեփականատերը չի փոխվում, ի տարբերություն արտահանման-ներմուծման մատակարարումների, այլ ապրանքները հետ են վերադարձվում սեփականատիրոջը:

Մաքսային այս ռեժիմի շրջանակներում մաքսային վճարներ չեն գանձվում, բացառությամբ մաքսավճարի: Մինչև արտահանումը կազմող ժամանակը մեկ տարի է:

Այս ռեժիմով ներմուծված ապրանքներն արտահանելիս «վերաարտահանում» ռեժիմով մաքսային ձևակերպումների ժամանակ ապրանքներ տեղափոխող անձը պարտավոր է վճարել վերամշակված ապրանքների արտահանման համար «վերաարտահանում» մաքսային ռեժիմով նախատեսված մաքսային վճարների և վերամշակման նպատակով ներմուծված ապրանքների համար «վերաարտահանում» մաքսային ռեժիմով հաշվարկվող մաքսային վճարների դրական տարբերությունը, բացառությամբ մաքսավճարի, որը հաշվարկվում է առանց նվազեցումների:

ՀՀ մաքսային տարածք ներմուծված ապրանքների համար սահմանված նշված ռեժիմի «ներմուծում ազատ շրջանառության համար» ռեժիմով փոխարինման դեպքում ապրանքներ տեղափոխող անձը պարտավոր է վճարել «ներմուծում ազատ շրջանառության համար» ռեժիմով նախատեսված մաքսային վճարները և դրանց սահմանված ժամկետից ուշ վճարելու համար օրենքով սահմանված տույժերը՝ հաշվարկված այդ ապրանքների ներմուծման պահից: Նշված ռեժիմով ներմուծված ապրանքները սահմանված ժամկետում չարտահանելու կամ մասնակի արտահանելու դեպքում ապրանքներ տեղափոխող անձը, եթե վերամշակման նպատակով

ներմուծված և սահմանված ժամկետում չարտահանված ապրանքները չի հանձնել մաքսային մարմինների ժամանակավոր պահպանմանը, պարտավոր է համապատասխան տույժ վճարել:

Նշված ռեժիմի օրինակ է այն դեպքը, երբ արտասահմանյան կազմակերպությունը որոշակի ապրանքների վերամշակման պատվեր է տվել ՀՀ կազմակերպությանը: Այս դեպքում ապրանքները կհայտարարագրվեն նշված ռեժիմով, մեկ տարին չգերազանցող ժամկետով, կվճարվի միայն մաքսավճար:

7. «Ժամանակավոր ներմուծում» ռեժիմը կարգավորում է ապրանքների ներմուծումը ՀՀ մաքսային տարածք հետադարձ արտահանման պայմանով: Այս մաքսային ռեժիմի դեպքում ապրանքների օգտագործումը ՀՀ մաքսային տարածքում կամ նրա սահմաններից դուրս թույլատրում է լրիվ կամ մասնակի ազատել մաքսային տուրքերից, հարկերից և չկիրառել տնտեսական քաղաքականության միջոցառումներ: Մաքսային այս ռեժիմի դեպքում մաքսային վճարներ չեն գանձվում, բացառությամբ մաքսավճարի, չեն կիրառվում ոչ սակագնային կարգավորման միջոցներ. թույլատրվում է մինչև մեկ տարի ժամկետով:

Ժամանակավոր ներմուծվող ապրանքներն ենթակա են հետ վերադարձման, առանց դրանց վիճակի փոփոխության, բացառությամբ այնպիսի փոփոխությունների, որոնք կապված են բնական մաշվածքի և բնական կորուստի հետ: Այս ռեժիմով ներմուծված ապրանքները սահմանված ժամկետում չարտահանելու կամ մասնակի արտահանելու դեպքում նախատեսվում է տույժ վճարել: «Ժամանակավոր ներմուծում» ռեժիմի օրինակ է այն դեպքը, երբ ՀՀ կազմակերպությունը որոշակի աշխատանքներ իրականացնելու համար արտասահմանյան կազմակերպությունից ներմուծում է սարքավորում, որը հայտարարագրում է նշված ռեժիմով, մեկ տարին չգերազանցող ժամկետով, վճարելով միայն մաքսավճար:

Ժամանակավոր ներմուծման (արտահանման) մաքսային ռեժիմը մեծ նշանակություն ունի միջպետական կապերի հաստատման և զարգացման համար: Այն թույլ է տալիս իրացման նոր շուկաներ դուրս գալ՝ նմուշների ցուցադրման, մեծածախ տոնավաճառների, գովազդի և այլնի միջոցով:

8. «Ժամանակավոր արտահանում» ռեժիմը կարգավորում է հետագա ներմուծման պայմանով ապրանքների արտահանումը ՀՀ մաքսային տարածքից: Մաքսային այս ռեժիմի պայմաններում պահանջները նույնն են, ինչպես վերը նշված ռեժիմի դեպքում է:

ՀՀ կառավարությունը սահմանում է այն ապրանքների ցանկը, որոնց ժամանակավոր արտահանումը ՀՀ մաքսային տարածքից

նշված ռեժիմով արգելվում է: Այս մաքսային ռեժիմի ժամկետները հսկվում են մաքսային մարմինների կողմից:

«Ժամանակավոր արտահանում» ռեժիմի օրինակ է այն դեպքը, երբ ՀՀ կազմակերպությունը արտասահմանյան կազմակերպության որոշակի պատվերով արտահանում է որոշակի տեխնիկա, որը կհայտարարագրվի նշված ռեժիմով, մեկ տարին չգերազանցող ժամկետով, և կվճարվի միայն մաքսավճար:

9. «Ներմուծում ազատ մաքսային գոտի և պահեստ» ռեժիմը կարգավորում է ՀՀ մաքսային օրենսգրքով նախատեսված ազատ մաքսային պահեստներում առանց մաքսային հսկողության պահպանելու նպատակով ՀՀ ապրանքներ ներմուծելը:

Մաքսային այս ռեժիմի շրջանակներում՝

- մաքսային վճարներ չեն գանձվում, բացառությամբ մաքսավճարի,

- չեն կիրառվում ոչ սակագնային կարգավորման միջոցներ:

Նշված ռեժիմով բաց թողնված ապրանքները ՀՀ մաքսային տարածք կարող են ներմուծվել «ներմուծում ազատ շրջանառության համար» ռեժիմի համար նախատեսված կարգով: Այս ռեժիմով բաց թողնված ապրանքները ՀՀ տարածքից կարող են արտահանվել «արտահանում ազատ շրջանառության համար» կամ «վերաարտահանում» ռեժիմներով առանց մաքսային վճարների գանձման և ոչ սակագնային կարգավորման միջոցների կիրառման:

Մաքսային այս ռեժիմը չի կարող կիրառվել ՀՀ տարածք ներմուծման և արտահանման համար արգելված ապրանքների նկատմամբ: Այս ռեժիմով ապրանքները կարող են պահպանվել մինչև երեք տարի ժամկետով, որը, սակայն կարող է սահմանափակվել՝ ելնելով ապրանքների օգտագործման ժամկետից և պահպանման առանձնահատկություններից:

Նշված ռեժիմի օրինակ է այն դեպքը, երբ ՀՀ կազմակերպությունը ՀՀ տարածքում արտադրություն կազմակերպելու նպատակով արտասահմանից ձեռք է բերում և ներմուծում տարբեր պարագաներ: Դրանց ներմուծման համար սահմանված վճարներ չկատարելու և արտադրանքի ինքնարժեքը չբարձրացնելու նպատակով մաքսային մարմինների թույլտվությամբ կազմակերպությունը կարող է ներմուծվող ապրանքները հայտարարագրել նշված ռեժիմով, երեք տարին չգերազանցող ժամկետով՝ վճարելով միայն մաքսավճար: Այս ռեժիմով հայտարարագրված ապրանքները չեն գտնվում մաքսային հսկողության ներքո, որի շնորհիվ հնարավոր է իրականացնել դրանց բավարար վերամշակում, օրինակ՝ ներմուծված կոշիկի հումքից՝ պատրաստի կոշիկի արտադրություն, որից հետո

կոշիկը հայտարարագրելով և մաքսային վճարները կատարելով հետո հնարավոր է արտահանել ազատ մաքսային պահեստից արտասահման կամ ՀՀ մաքսային տարածք:

10. «Ժամանակավոր արտահանում վերամշակման համար» ռեժիմը կարգավորում է ՀՀ մաքսային տարածքից վերամշակման նպատակով և հետագա ներմուծման պայմանով ապրանքներ արտահանելը:

Մաքսային այս ռեժիմի շրջանակներում՝

- մաքսային վճարներ չեն գանձվում, բացառությամբ մաքսավճարի,

- սահմանվում է մեկ տարին չգերազանցող ժամկետ, որի խախտման դեպքում տույժեր են նախատեսված:

Այս ռեժիմի օրինակ է այն դեպքը, երբ ՀՀ կազմակերպությունը արտասահմանում վերամշակելու նպատակով ՀՀ-ից արտահանում է որևէ ապրանք, օրինակ՝ ծխախոտի հումք: Այս դեպքում հումքը կհայտարարագրվի նշված ռեժիմով, մեկ տարին չգերազանցող ժամանակով՝ վճարելով միայն մաքսավճար:

11. «Ապրանքների վերամշակումը մաքսային տարածքից դուրս»: Տվյալ մաքսային ռեժիմի դեպքում հայկական ապրանքներն արտահանվում են՝ առանց նրանց վրա կիրառելու տնտեսական քաղաքականության միջոցառումներ և վերամշակվում է ՀՀ մաքսային տարածքից դուրս՝ նպատակ ունենալով վերամշակելուց հետո ՀՀ մաքսային տարածքում օգտագործել ազատ շրջանառության իրականացման համար: Այս ռեժիմի դեպքում ապրանքները լրիվ կամ մասնակի ազատվում են մաքսային տուրքերից և հարկերից, ինչպես նաև չեն կիրառվում տնտեսական քաղաքականության պատժամիջոցներ (սանկցիաներ):

12. «Արտահանում ազատ շրջանառության համար» ռեժիմը կարգավորում է ՀՀ տարածքից առանց հետագա ներմուծման որևէ պարտավորության ապրանքներ արտահանելը: Ապրանքների արտահանումն իրականացվում է արտահանման հետ կապված մաքսային տուրքերի և մաքսային այլ մուծումների պայմաններում՝ պահպանելով տնտեսական քաղաքականության միջոցառումները, կատարելով ՀՀ մաքսային օրենսդրության և այլ օրենսդրական ակտերի պահանջները: Ապրանքների արտահանման ժամանակ դրանք ազատվում են հարկերից, կամ վճարված գումարները հետ են վերադարձվում ՀՀ հարկային օրենսդրությանը համապատասխան:

Մաքսային այս ռեժիմը ենթադրում է մաքսային վճարների գանձում, ոչ սակագնային կարգավորման միջոցների կիրառում, ապ-

րանքների արտահանումն ՅՅ մաքսային տարածքից մաքսային ձևակերպումից հետո առավելագույնը տասն օրվա ընթացքում, իսկ անհաղթահարելի ուժի առկայության դեպքում նշված ժամկետում այդ ապրանքների հանձնում մաքսային մարմինների ժամանակավոր պահպանությամբ: ՅՅ մաքսային տարածքից արտահանելուց հետո՝ դրանք դուրս են գալիս մաքսային հսկողությունից:

13. «Վերաարտահանում» ռեժիմը կարգավորում է ՅՅ մաքսային տարածք ներմուծված ապրանքների հետադարձ արտահանումը ՅՅ մաքսային տարածքից: Այս դեպքում արտասահմանյան ապրանքները արտահանվում են ՅՅ մաքսային տարածքից՝ առանց մաքսային տուրքերի և հարկերի գանձման:

Մաքսային այս ռեժիմի շրջանակներում գանձվում են միայն մաքսավճարներ, չեն կիրառվում ոչ սակագնային կարգավորման միջոցներ և վերը նշված մյուս պայմանները: «Վերաարտահանում» ռեժիմի օրինակ է այն դեպքը, երբ ՅՅ կազմակերպությունը արտասահմանից ներմուծել է որևէ սարքավորում, և աշխատանքները դրանով կատարելուց հետո այն արտահանվում է նշված ռեժիմով՝ վճարելով միայն մաքսավճար:

14. «Սեփականության իրավունքից հրաժարում հոգուտ պետության» մաքսային ռեժիմը կարգավորում է ապրանքների անհատույց հանձնումը ՅՅ ապրանքներ տեղափոխող անձի կողմից: Այս ռեժիմի շրջանակներում մաքսային վճարներ չեն գանձվում, չեն կիրառվում նաև ոչ սակագնային կարգավորման միջոցներ: ՅՅ կառավարությունը սահմանում է այն ապրանքների ցանկը, որոնց նկատմամբ չի կարող կիրառվել նշված մաքսային ռեժիմը: Որպես նշված ռեժիմի օրինակ է լինել այն դեպքը, երբ ՅՅ կազմակերպությունը ՅՅ է ներմուծել ապրանք, որի հետ իրացման խթանման և գովազդի նպատակով արտասահմանյան կողմն անվճար հատկացրել է այլ ապրանքներ: Քանի որ ՅՅ մաքսային օրենսգրքի համաձայն գովազդային նյութեր բովանդակող և իրացման խթանման ապրանքները չեն ազատվում մաքսային վճարներից, իսկ ներկրողը չունի միջոցներ վճար կատարելու համար, ապա նրա դիմումում նշված ապրանքները կարող են հայտարարագրվել նշված ռեժիմով՝ առանց մաքսային վճարների կատարման: Այդ ապրանքների հետագա տնօրինումը պետության կողմից իրականացվում է ՅՅ օրենսդրությամբ սահմանված կարգով:

15. «Ոչնչացում» ռեժիմը ենթադրում է ապրանքների ոչնչացում դրանք տեղափոխող անձի համաձայնությամբ, մաքսային հսկողության ներքո, մաքսային մարմինների թույլտվությամբ, առանց մաքսային վճարներ գանձելու: Ապրանքների ոչնչացումն իրականաց-

վում է ներկրողի հաշվին: Նշված ռեժիմի օրինակ է այն դեպքը, երբ ՅՅ կազմակերպությունն արտասահմանից ձեռք է բերել և ՅՅ-ում իրացնելու նպատակով ներմուծել սննդամթերք, որը տարբեր պատճառներով պիտանի չէ հետագա օգտագործման համար: Այս դեպքում ապրանքը կհայտարարագրվի նշված ռեժիմով և դրա համար կվճարվի միայն մաքսավճար: Ապրանքների ոչնչացում չի թույլատրվում, եթե դրանք վնասում է շրջակա միջավայրը:

Խոսելով մաքսային գործի կազմակերպման մասին՝ հարկ ենք համարում կանգ առնել արտահանման և ներմուծման գործառնությունների մաքսային վիճակագրական հաշվառման միասնականացման խնդրի պարզաբանման վրա:

Մաքսային համագործակցության խորհուրդը (ՄՀԽ) միջկառավարական կազմակերպություն է, որը կարևոր, առաջնային դեր ունի մաքսասակագնային հիմնախնդիրների կարգավորման գործում: Վերջինս կոորդինացիոն և մեթոդական կենտրոն է մաքսային հսկողության ոլորտում: ՄՀԽ-ն հիմնվել է 1950թ. որպես ինքնուրույն մշտական գործող միջազգային մարմին: ՄՀԽ-ի հիմնադրման մասին կոնվենցիան ուժի մեջ է մտել 1952թ. վերջերին, իսկ 1953թ. ից ՄՀԽ-ն սկսել է իր աշխատանքները մաքսային համակարգի ներդաշնակեցման և միասնականացման, մաքսային գործի տեխնիկայի և մաքսային օրենսդրության բարելավման ուղղությամբ: Սկզբնական շրջանում ՄՀԽ-ի կազմի մեջ էին մտնում 17 անդամ երկրներ, 1961թ.՝ 29, 1971թ.՝ 66, 1981թ.՝ 93, իսկ 1990թ.՝ ավելի քան 100 երկրներ:

ՄՀԽ-ի գործունեության հիմնական ուղղությունը մաքսային սակագներում (տուրքերում) ապրանքների դասակարգման համար միասնական անվանացանկի ստեղծումն է, որը թույլ է տալիս համադրել մաքսային հարկման մակարդակը և փոխադարձ զիջումների չափերը, ինչպես նաև նույն կերպ մեկնաբանել միջազգային առևտրում շրջանառվող առանձին ապրանքների նկատմամբ սահմանափակումները և արտոնությունները:

ՄՀԽ-ի գործունեության հրատապությունն աճել է հատկապես ներկա պայմաններում, երբ զգալիորեն ավելացել է միջազգային առևտրում շրջանառվող ապրանքների տեսականին և անվանացանկը, էապես ընդլայնվել է Վերազգային կորպորացիա ներֆիրմային փոխանակությունը, հետագա զարգացում են ստանում տնտեսական կապերը տարբեր երկրների միջև և այլն:

Համարվում է, որ մաքսային հաշվառման միասնականացման առաջին փուլը եղել է Բրյուսելյան մաքսային անվանացանկը, որը մշակվել է վերոհիշյալ խորհրդի կողմից և գործողության մեջ է մտել

1959թ.: 1987թ-ին այն ընդգրկել է համաշխարհային առևտրի 80%-ը և ընդունվել է 150 երկրների կողմից:

Սկսած 1973թ-ից ՄՀԽ-ի հովանու տակ ավելի քան 60 երկրների և 20 միջազգային կազմակերպությունների մասնագետների կողմից աշխատանքներ են կատարվում Բոյուսեյան անվանացանկի նորացված տարբերակի ստեղծման ուղղությամբ, որը կարող է օգտագործվել ինչպես մաքսատուրքերի համար, այնպես էլ վիճակագրության մեջ ապրանքների դասակարգման համար և այլ խնդիրներ լուծելու գործում: Այդպիսի նորացված անվանացանկ հրատարակվեց 1978թ-ին, որը լայն ճանաչում ստացավ և օգտագործվեց որպես հիմք ազգային մաքսատուրքերի ստեղծման ու վիճակագրական հաշվառման համար:

1983թ. ՄՀԽ-ն կոնվենցիա (համաձայնություն) ընդունեց ապրանքների ծածկագրման և նկարագրման ներդաշնակեցված համակարգի մասին, որը ուժի մեջ մտավ 1988թ. հունվարից: Այդ ժամանակվանից նոր փուլ սկսվեց մաքսային հաշվառման միասնականացման գործընթացում: Նշված խնդրի լուծմանը մասնակցություն ունեցան մի շարք կազմակերպություններ, որոնք սերտ կապի մեջ են ՄՀԽ-ի հետ և միմյանց հետ գործում են փոխհամաձայնեցված: Անվանացանկի ներդաշնակեցված համակարգի հիմնական տարրերն են՝ դասակարգման համակարգը և կոդավորման համակարգը:

Դասակարգման համակարգի համաձայն՝ ապրանքները խմբավորվում են տարբեր հայտանիշներով՝ ըստ ծագման, նշանակման, մշակման աստիճանի: Խոշորացված խմբերը կարելի է ներկայացնել հետևյալ կերպ.

Ըստ նշանակման.

- պարենային ապրանքներ և խմիչքներ,
- արդյունաբերական հումք,
- վառելիք և քսայուղեր,
- մեքենաներ և սարքավորումներ,
- տրանսպորտային միջոցներ (արտադրական և անձնական օգտագործման),

- լայն սպառման արդյունաբերական ապրանքներ:

Ըստ մշակման աստիճանի.

- հումքային ապրանքներ (արտադրական և ոչ արտադրական նշանակության),

- կիսապատրաստուքներ (արտադրական և ոչ արտադրական նշանակության),

- պատրաստի արտադրանք:

Նշված խմբերն իրենց հերթին բաժանվում են ենթախմբերի, առանձին ապրանքների, մակնիշների և այլն: Անվանացանկի ներդաշնակեցման համակարգում խստորեն պահպանվում է ապրանքների միանշանակ վերաբերության սկզբունքը այս կամ այն խմբին՝ շնորհիվ ապրանքների դասակարգման հիմնական կանոնների, որտեղ հստակ բացատրություն է տրվում նշված հարցերին:

Ծածկագրման համակարգը ներդաշնակեցման հնարավորություն է տալիս համակարգում տեղեկատվությունը ներկայացնել ու հարմար ձևով՝ դրա հավաքման, փոխանցման և մշակման դեպքում: Իսկ հաշվողական տեխնիկայի օգտագործումը թույլ է տալիս ժամանակի փոքր ծախսումներով մշակելու հսկայածավալ տեղեկատվություն:

Այսպիսով՝ ներդաշնակեցման համակարգը կարևոր դեր է խաղում արտահանման-ներմուծման գործառնությունների մաքսասակագների կարգավորման և դրանց վիճակագրական հաշվառման գործում: